

В.П. Коваленко, Р.М. Луценко, О.П. Моця

ДОСЛІДЖЕННЯ В ШЕСТОВИЦІ У 2008 Р.

Published are the results of the research at an Ancient Rus period monument in Korovel tract near Shestovytsya village of Chernihivska Oblast continued in 2008.

Міжнародна експедиція ІА НАНУ та Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка за участі співробітників Брянського і Ніжинського університетів, Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» і Чернігівського обласного історичного музею ім. В.В. Тарновського та учасників VIII Міжнародної літньої польової школи молодих археологів продовжила у 2008 р. дослідження комплексу археологічних пам'яток доби Київської Русі в уроч. Коровель поблизу с. Шестовиця Чернігівської обл.

Городище неправильної округлої форми завбільшки понад 1 га розташоване на стрілці вдовженого мису, що більше, ніж на 1 км, видається в заплаву правого берега р. Десна. Із заходу та півдня майже до самого підніжжя городища підходила р. Жердова (притока Десни), зі сходу — стариці Десни. Поверхня городища являє собою досить рівний майданчик. У давнину по всьому периметру городища йшов вал, що нині дуже розплився і чітко простежується (висота 1—2 м, ширина в підшві 20—25 м) лише з напольного (північного) боку.

За сезони 1998—2007 рр. на городищі розкрито понад 1500 м² — значна частина східної половини пам'ятки (рис.). 2006 р. розкопом XIV (≈ 100 м²), закладеним у південній частині майданчика, було завершено дослідження житла X ст., зафіксованого частково в розкопі XII (2005 р.), із розвалом печі, що впала з верхнього поверху. Нижній поверх житла (4,5 × 5,5 м) був заглиблений у материк на 1,4 м і мав окрему піч (1,65 × 1,8 м). У сезонах 2007—2008 рр. на схід і південь від нього закладено, відповідно, розкопи XV (137 м²) та XVIII (117 м²) і про-

довжено дослідження двору навколо зазначеного житла. На площі розкопу зафіксовано 22 ями та 10 господарських споруд. Із них чотири споруди та п'ять ям — синхронні житлу; споруди 3 (2007 р.), на дні якої знайдено череп коня, та 2 (2008 р.) датуються XII ст.; 11 господарських ям належать до волинцевської доби та одна — до пізньозарубинецької культури.

2007 року на стрілці мису, відрізаний ровом від городища, був закладений розкоп XVI (70 м²), у північній частині якого продовжено вивчення оборонної лінії, відкритої 2006 р. (траншея 4), що складалася з ровика з гостроколом IX—X ст. (завширшки до 0,8 м, завглибшки до 1,4 м) та розташованого перед ним з півдня рову (ширина до 1,2 м, глибина до 1,1 м). На південь від цієї оборонної лінії зафіксовано рештки великої наземної споруди, від якої збереглися потужні стовпові ями та ровики від лаг, а також розвали двох глинобитних печей X ст. У південному напрямку від розкопу тоді ж пробито траншею 5 (42 м²), котрою на похилій стрілці мису зафіксовано ще один рів завширшки близько 3,0 м і завглибшки до 1,3 м, у заповненні якого 2007 р. виявлено лише дрібні уламки ліпних горщиків доби неоліту—бронзи та крем'яні відщепи. Лише новий розкоп XIX (26 м²), розбитий тут 2008 р., дозволив з'ясувати, що ця лінія укріплень також була споруджена, вірогідно, в кінці IX — на початку X ст. Серед яскравих знахідок нового сезону на зазначеній ділянці відзначимо чотири бронзові візантійські соліди, знайдені, щоправда, в шарі оранки на схилі мису, та золотоскляну намистину.

З півночі до городища прилягав чималий за розмірами (700—1000 × 80—400 м) посад, в різних частинах якого з метою з'ясування потужності нашарувань та характеру забудови в

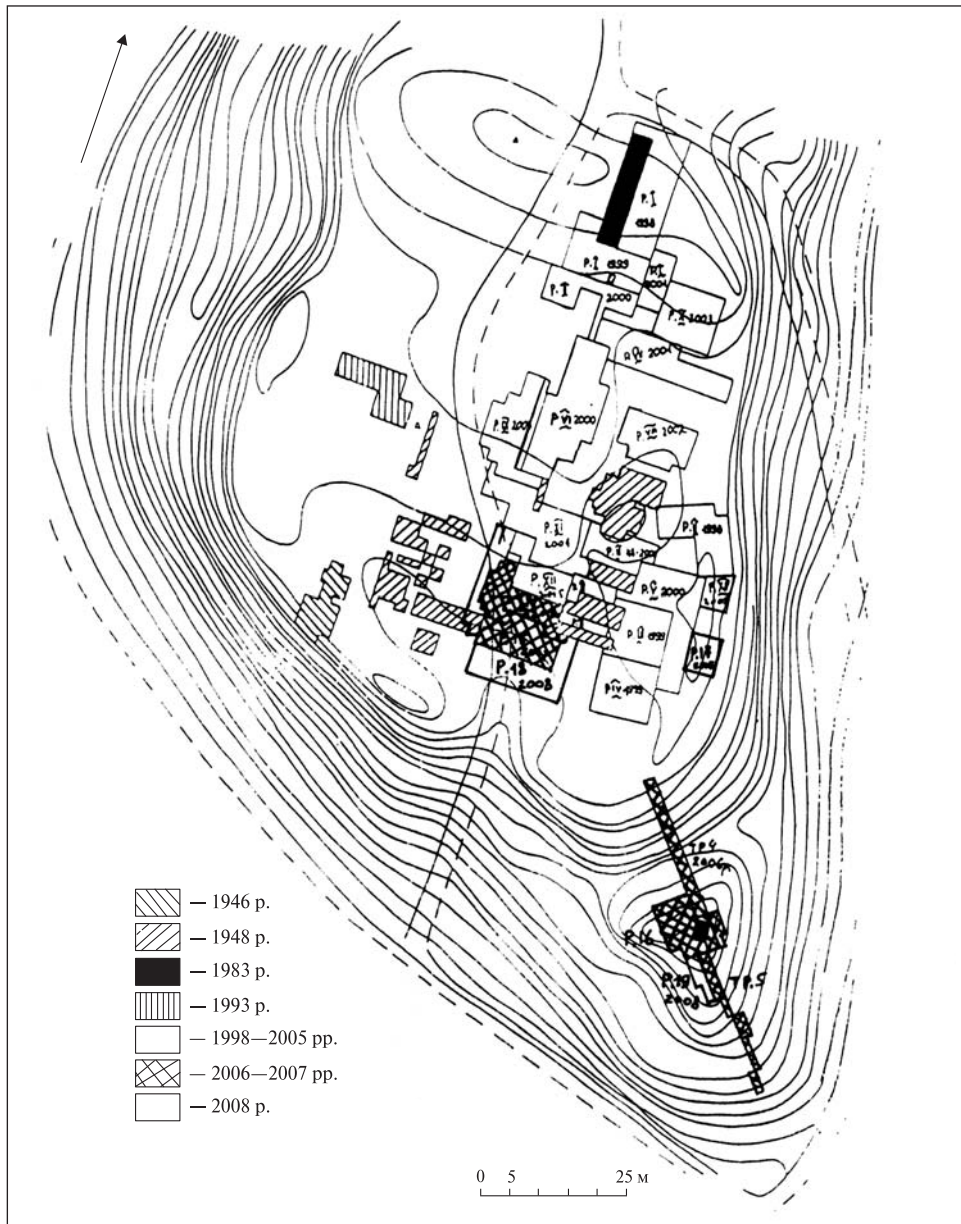

Рис. Шестовиця, уроч. Коровель. План розкопів на городищі

1998—2007 pp. розбито 17 розкопів із загальною площею понад 2200 м².

2008 p. до північно-східного кута ділянки, дослідженої 2007 p., зроблено прирізку (48 м²), на якій зафіксовано колії від дороги, що йшла через весь посад до городища (практично по осі північ—південь). Загальна ширина дороги в середньому становить 1,65 м; колії місцями розмиті чи розбиті і мають ширину 0,40—0,60 м і заглиблені в материк на 5—6 см. На схід від дороги виявлено три лінії ровиків від садибної огорожі завширшки 0,17—0,20 м та завглибшки 0,10—0,15 м. Відзначимо, що на площі розкопу не зафіксовано жодного випадку перекриття коліями чи ровами будь-яких об'єктів. На схід від огорожі досліджено

дві споруди, одна з яких (43) була прямокутної форми з заокругленими кутами, орієнтована стінами по сторонах світу (2,70 × 2,20 м — на рівні материка та 1,10 × 0,80 м — по дну) і заглиблена в материк на 1,57 м. З-поміж знахідок із заповнення споруди відзначимо дві намистини, одна з яких нанизана на срібну підвіску, уламки скляних персня та двох браслетів, два прясла та кілька уламків залізних предметів.

На протилежному західному схилі мису, де 2007 p. траншеєю 28 м² вдалося знайти залишки споруди початку XI ст., з якої походили бронзова накладка овалоподібної форми з різнокольоровими емаллями, влітку 2008 p. розбито розкоп XXII (92 м²). Тут виявлено три ями зрізано-конічної форми, пов'язані зі смолоку-

рінням, дігтярним та, вірогідно, поташним виробництвами, котловани ще трьох господарських ям та однієї споруди, а також рівчаки від садибних огорож X — початку XI ст. Знахідки репрезентовані невеликою бронзовою бляшкою від шкіряного паска, фрагментом гризла вудил, залізним ножем тощо. Окремо відзначимо наявність тут у культурному шарі уламків кераміки козацької доби.

На північно-західній ділянці посаду розкопками XVIII (156 м²) і XIX (104 м²) 2007 р. продовжено дослідження садибної забудови X ст. Простежено планування території, виявлено господарські споруди та ями на подвір'ях окремих садиб, сліди міжсадибних плотових огорож. Серед цікавих знахідок — суцільнозалізний ніж типу скальпеля та велика вагова гиря, обгорнена міддю. 2008 р. розкопом XX (100 м²) виявлено ще одну садибну огорожу, від якої внаслідок переносів утворилося три паралельні ровики, орієнтовані майже по лінії північ—

південь. Об'єкти репрезентовані котлованами двох споруд, що були, напевне, пов'язані з якимось виробництвом (рештки пропечених стінок горну та склоподібні шлаки), та сім господарських ям X ст. В ході робіт тут знайдено залізні кубічний замок, два вістря стріл, уламки ножів, однобічний кістяний гребінь, бронзовий гудзик і чотири скляні намистини.

2008 р. за допомогою шурфування вдалося визначити межі поширення культурного шару поселення в уроч. Пойма, на якому 2006 р. були відновлені дослідження, розташованого на правому березі деснянської стариці — оз. Коровель, на південний захід від городища. Розміщення поселення поряд із суходільною дорогою Чернігів—Київ, неподалік від уроч. Узвіз, дозволяє припустити, що його мешканці обслуговували цей шлях у другій половині XIII—XIV ст., перебравши на себе функції городища в уроч. Коровель. 2009 р. дослідження пам'яток Шестовиці планується продовжити.

